

eti titulum post indicem librorum Palatii et Menæa, tuto me putavi ascripturum: sic enim ascriptus est Andreæ Cretensi et aliis, qui nec ipsi ascripti sunt Romanæ Ecclesiæ tabulis. Nec modo Græci exstant titulo sanctitatis clari, præter ascriptos vulgatis Latinorum martyrologiis, sed et Latini quoque; indicatque ipsa clausula quodidie ad lectionem Romani ac Baroniani Martyrologii adjecta, *Et alibi aliorum*, etc. ut et appendix sanctorum a Baronio omissorum, quæ postea prodiit. » Hactenus ille: Combesium sic loquentem exscripsit Pagius (p); qui tamen aliud agebat, dum ait ipsum tradidisse *ab Andrea Cretensi et aliis* sanctum appellari Gregorium nostrum, ut recte advertit Boschius (q). Eundem errorem erravit quoque Castellanus, ipsum forte Pagium præ oculis habens (r). Cæterum sanctus Gregorius Magnus, ut cum laudato Boschio loquar, non solum præsulem nostrum jam biennio defunctum *fratrem quondam et coepiscopum suum* appellat (s), sed etiam anno Christi 599 *venerandæ memoriæ Gregorium episcopum Antiochenum* nominat (t).

(p) Ad ann. 594, § vi.

(q) L. c. pag. 99, num. 458.

(r) Chastelain, *Martyrol. universel*, pag. 1126.

(s) Greg. lib. v, epist. 18. Opp. tom. II, pag. 741 C edit. BB.

(t) Id. lib. ix, epist. 68, ibid. pag. 984 A.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (1) ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,

ΛΟΓΟΣ

Εἰς τὰς μυροφόρους, καὶ εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπ' Ἀριμαθαίας, καὶ εἰς τὴν τριήμερον ἀνάστασιν
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

GREGORII EPISCOPI ANTIOCHENI

ORATIO IN MULIERES UNGUENTIFERAS, INQUE SEPULTURAM DIVINI CORPORIS DOMINI NOSTRI
JESU CHRISTI, ET IN JOSEPH AB ARIMATHIA, NECNON IN DOMINI NOSTRI
JESU CHRISTI RESURRECTIONEM DIE TERTIA.

I. Hæc quoque Ecclesiæ lex, laude digna est, qua A triduanæ mortis Salvatoris nostri memoriam solemnem in mortuorum thesauro conventu celebramus. Quis enim secum reputans vivificam Salvatoris mortem, non putet mortuos, velut tabernaculis, ita loculis repositos cælestem expectare tubam¹, cujus clangore omnes e monumentis ad judicii tremendum diem sumus evocandi? Quis vero salutare illud sepulcrum respiciens, non jam sepulcra velut vitæ thalamos adeat? Quis autem credens, Dominum a mortuis suscitatum, non ita afficiatur, ut qui se ipsum ipse excitavit utque per eum resurrectionem consecuturus? Quoniam igitur pulchræ obsecuti Ecclesiæ legi, vigilantes vos, ad eos qui in sepulcris dormiunt, accessistis; quando pressi loci angustia, desiderio dilatamini; quando plebs Christi amans, velut botrus speciosus existit, sic mutuo astricti estis atque conjuncti; audite desideratum vobis mortis mysterium, quod nemo, postquam etiam didicit, comprehenderit.

II. Christus Dominus, Dei Filius unigenitus, sua

A'. Ἐπαινετὸς καὶ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας ὁ νόμος, παρασκευάζων ἡμᾶς τοῦ τριήμερου θανάτου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν μνήμην πανηγυρίζειν ἐν τῷ θησαυρῷ τῶν νεκρῶν (2). Τίς γὰρ λογιζόμενος τὴν ζωφόρον τοῦ Σωτῆρος τελευτήν οὐ νομίζει, τοὺς νεκροὺς ὡς ἐν σκηναῖς ἀνακεῖσθαι ταῖς θήκαις, περιμένοντας τὴν οὐράνιον σάλπιγγα, τὴν πάντας ἡμᾶς καλοῦσαν ἐκ τῶν μνημάτων πρὸς τὴν φοβερὰν τῆς κρίσεως ἡμέραν; Τίς δὲ ἀποβλέπων πρὸς ἐκεῖνον τὸν σωτήριον τάφον, οὐ προσέρχεται τοῖς τάφοις ὡς θαλάμοις ζωῆς; Τίς δὲ πιστεύων ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι τὸν Κύριον, οὐχ οὕτως διάκειται ὡς ἀναστήσων ἑαυτὸν (3), καὶ τῆς ἀναστάσεως τευξόμενος δι' αὐτοῦ; Ἐπεὶ οὖν τῷ καλῷ νόμῳ τῆς Ἐκκλησίας παιθόμενοι, πρὸς τοὺς καθεύδοντας ἐν τάφοις οἱ γρηγοροῦντες ἐδράμετε· ἐπειδὴ τῷ τόπῳ στενοχωρούμενοι, τῷ πόθῳ πλατύνεσθε· ἐπειδὴ καθάπερ βότρυς φιλόχριστος ὄχλος ὑπάρχει· οὕτω συνεσφιγμένοι τυγχάνετε· ἀκούσατε τὸ ποθούμενον ἡμῖν τοῦ θανάτου μυστήριον, ὃ καὶ μετὰ τὸ μαθεῖν οὐδεὶς δύναται καταλαβεῖν.

B'. Ὁ δεσπότης Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονο-

¹ Thess. iv, 16.

(1) Index librorum Palatii, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου. Sic quoque celebrant Menæa. COMBES.

(2) Mortuorum thesauro. In martyrio, uti ex duabus orat. Chrysostomi quæ exstant tom. V Bucerii, haberi potest. At neque aliorum fidelium videntur illic defuisse sepulcra. COMBES.

(3) Ut se ipsum excitaturus, ὡς ἀναστήσων ἑαυτὸν. De animi sola resurrectione accipi possit, ut quis se ipsum exsuscitet: tametsi in ea quoque Deus auctor est. Sic forte littera minus integra ac sana. Ib.

γενῆς, ἀπὸ γνώμης οἰκείας, ἐξ ἀνάγκης (4) εἰς τὸν ἄ
 σταυρὸν ἀνελθὼν, καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει πᾶσαν
 ἐκδικήσας τὴν κτίσιν, καὶ πάσας τὰς ἀοράτους καὶ
 πονηρὰς δυνάμεις στηλιτεύσας τῷ οἰκείῳ πάθει τοῦ
 σώματος, ἠθέλησε τὴν ἁγίαν αὐτοῦ σάρκα γεύσασθαι
 τῆς τριημέρου νεκρώσεως ὑπὲρ πάσης τῆς φύσεως,
 ἵνα δι' αὐτῆς τῷ νεκρωμένῳ γένοιε τὴν ἀθανασίαν
 χαρίσται: * καὶ δὴ κλίνας τὴν ἁγίαν αὐτοῦ κεφαλὴν,
 ἐκέλευσεν ὡς θεραπευίδι τῇ τελευτῇ προσελθεῖν τῇ
 σαρκί: καὶ παραχρῆμα παρεγένετο καθάπερ δοῦλος
 ὁ θάνατος, διακονῶν τῷ δεσποτικῷ διατάγματι: καὶ
 λαβὼν, κατεῖχεν, ὅπερ ἐπετράπη σῶμα λαβεῖν. Τοῦ
 δὲ σώματος ἐκείνου τοῦ φωθεροῦ τοῖς χερουδίμ, καὶ
 φρικτοῦ τοῖς σεραφίμ, ὑπὸ τοῦ θανάτου κρατηθέντος,
 οὕτως, ὡς ἠθέλησεν ὁ τοῦ σώματος Κύριος, καὶ τῆς
 ψυχῆς τοῦ Σωτῆρος δραμούσης εὐαγγελίσασθαι ταῖς
 ψυχαῖς τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτῶν: καὶ τῆς θεότητος
 αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦ σώματος οὐσης καὶ μετὰ τῆς
 ψυχῆς: οὐ γὰρ ἐχωρίσθη μετὰ τὴν ἔνωσιν ἡ θεότης
 τῆς ἀνθρωπότητος οὐδαμῶς οὐδαμοῦ: ἀλλὰ καὶ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς ἦν: καὶ ἐν τάφῳ παρῆν ἀπαθῶς,
 ἀφθαρτον φυλάττουσα τὸ ἑαυτῆς περιβόλαιον: τοῦ-
 των οὕτως οἰκονομηθέντων. Ἰωσήφ τις ἀνὴρ εὐγενῆς
 τε καὶ πλούσιος, ἀπὸ Ἀριμαθαίας ὀρμιόμενος, τοῦ
 ἐσταυρωμένου μαθητῆς γεγονώς, τελευταίαν τῷ διδασ-
 κάλῳ μετὰ τὴν τελευτὴν ἀποδιδούσ ἀμοιβὴν, προσ-
 ῆλθε τῷ Πιλάτῳ, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων:
 « Ὑπὲρ νεκροῦ ταύτην (5) ποιῶμαι τὴν δέξιν, παρὰ
 μὲν τῶν ἐχθρῶν συκοφαντηθέντος, παρὰ δὲ τῶν φί-
 λων καταλειφθέντος, τῷ τοῦ πάθους καιρῷ. Ὑπὲρ
 νεκροῦ ἱκετεύω, μὴ κεκτημένου μήτε χρυσόν, μήτε
 ἀργυρον, μήτε στρατιώτας, μήτε συμμάχους, μήτε
 δορυφόρους, εἰ μὴ μόνον μητέρα πενιχράν, τῷ αὐτοῦ
 τόκῳ πλουτήσασαν. Ὑπὲρ νεκροῦ πρεσβεύω ἐκου-
 σίως ἀποθανόντος: εἰ μὴ γὰρ ἠθέλησεν, οὐκ ἂν ἐτε-
 λεύτησε. Καθαιρείσθω τοίνυν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ λοιπὸν,
 ὁ μηδὲν μηδὲν ἠδικηκώς, εὐεργεσίαις δὲ μυρίαῖς
 τιμηκώς. Χάρισαι μοι χάριν, ἧς οὐκ ἔχεις ἄλλην
 ἀμείνω: χάριν μοι χάρισαι, μακάριον ποιούσάν με,
 τὴν ταύτην δεχόμενον. Δωρῆσαί μοι τὸν ζωοποιὸν τοῦ-
 τον νεκρὸν, ἵνα λαβὼν αὐτὸν, καλύψω τῇ γῆ. Δωρῆ-
 σαί μοι τὸ τρισμακάριον σῶμα, ὅπερ νεκρούμενον ἡ
 κτίσις ἐπένθησεν Ἰουδαία. Δωρῆσαί μοι σῶμα ὅπερ
 ἀποπνέον ὁ ναὸς θεασάμενος, τὸ ἑαυτοῦ περιέσχισε
 καταπέτοστα. Δωρῆσαί μοι σῶμα, δι' οὗ αἱ πέτραι
 σχισθεῖσαι, τῷ ῥήγματι τὸ πένθος ἐμήνυσαν. Κατα-
 φιλήσαι τὰ τραύματα τῶν ἁγίων χειρῶν, δι' ὧν τῆς
 ἐμῆς ψυχῆς ἐθεραπεύθη τὰ τραύματα. Ψηλαφήσω
 τὴν ἀχραντὸν ἐκείνην πλευράν, ἀφ' ἧς ἐπήγαγεν
 αἷμα μυστικόν, καὶ ὕδωρ ἀναγεννήσεως. Ἐνταφιά-
 σωσιν αἱ χεῖρες αὐταὶ τὸν μέλλοντα λύειν τοῦ θανά-
 του τὰ σπάργανα. Κηδεύσωσιν οὗτοι οἱ ἁμαρτωλοὶ
 δάκτυλοι τὸν πάσης δικαιοσύνης ἐργάτην καὶ παι-
 δεύτην. Ἄφωμαι τῆς ἀναμαρτήτου σαρκὸς, ἧς πᾶς ὁ
 μετὰ πίστεως ἀπτόμενος, τρισμακάριος. Προπέμφω

* Coloss. ii, 16.

(4) Ἐξ ἀναγκ. Deest. 10.

(5) Hanc pro mortuo, simili fere prorsoposita,
 ac similia loquentem Josephum indicat Eusebius.

ipse voluntate, nulla vero necessitate, crucem con-
 scendens, manibusque extensis universam ulciscens
 creaturam, ac invisibiles omnes malignasque virtu-
 tes propria corporis passione traducens^a, sanctam
 carnem suam mortem triduanam pro naturæ to-
 tius salute gustare voluit: atque adeo inclinans
 sanctum suum caput, mortem ceu ancillam ad car-
 nem accedere jussit. Actutum vero humili famu-
 latu mors adfuit Dominicæ obsequens jussioni;
 corpusque quod jussa erat accipere, accipiens te-
 nuit. Cum sic ergo corpus illud tremendum Cheru-
 binis ac Seraphinis horrendum a morte teneretur,
 quemadmodum voluit corporis Dominus, animaque
 Salvatoris evangelizatura animabus earum redem-
 ptionem ocius abiisset; essetque ejus deitas utrique
 comes (nusquam enim aliquando deitas post unio-
 nem ab humanitate discessit): quin et erat
 in cœlis aderatque impatibiliter sepulcro, suum
 ipsius indumentum a corruptione servans innoxium:
 his, inquam, ita dispensatione gestis, vir quidam
 nobilis pariter ac dives, Joseph nomine, ab Arima-
 thia, qui fuisset Crucifixi discipulus, supremam post
 mortem magistro vicem reddens, accessit ad Pila-
 tum, obsecrans ac dicens: « Hanc pro mortuo pe-
 titionem facio; pro mortuo, inquam, calumniam
 passo ab hostibus, et ab amicis passionis tempore
 derelicto. Pro mortuo supplico, habente neque
 aurum neque argentum neque milites neque auxi-
 liarios neque stipatores, præterquam tantum pau-
 perculam matrem, ejus partu divitem effectam. Ora-
 tum venio pro mortuo, sponte sua morte defuncto:
 nisi enim voluisset, minime gentium mortuus esset.
 Cæterum ergo deponatur de cruce is qui nihil quem-
 quam injuste læsit, sed innumerabilibus omnes be-
 neficiis honoravit. Gratiam mihi largire, qua tibi
 nulla suppetit melior. Mihi gratiam largire, quam
 qui suscipiam ipse beatus efficiar. Dona mihi mor-
 tuum hunc vivificum, ut accipiens humi abscon-
 dam. Dona mihi ter beatum corpus, quod videns
 extinctum creatura luxit. Dona mihi corpus, quod
 exspirans contuens templum, suum ipsum velamen
 conscidit. Dona mihi corpus, per quod scissæ petrae
 ruptura luctum prodiderunt. Deosculabor sacrarum
 manuum vulnera, quibus animæ meæ vulnera cu-
 rata sunt. Palpabo latus illud intemeratum, a qua
 sanguis mysticus ac aqua regenerationis, ceu fonte
 manarunt. Sepeliant manus hæc eum qui mortis
 fascias est soluturus. Justa reddant peccatores hi
 digiti ei, qui justitiam omnem operatus est atque
 docuit. Tangam carnem innocentem, quam ter
 beatus, quisquis cum fide tangit. Illum deducam ad
 monumentum, qui mortuis aperturus est monu-
 menta. Inferam defunctis resurrectionis fontem.
 Iis etiam qui detinentur in inferno, lucernam re-
 surrectionis accendam. »

mus, Orat. eodem argumento, quam edita multis
 vetustissimæ representant, possitque vix non alia prod-
 ire ex Regio cod. num. 545. Id.

ἐπὶ τῷ μνήματι τὸν μέλλοντα τοῖς νεκροῖς ἀνοίγειν τὰ μνημεῖα· ἐπαγάγω τοῖς κατοικομένοις τὴν τῆς ἀναστάσεως πηγὴν. Ἄψω καὶ τοῖς ἐν τῷ ᾄδῃ κατεχομένοις τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως. »

III. Hæc quidem pie Joseph; acquievitque clementer Pilatus ac benigne: divina quippe virtus mortui quem is requirebat, qua Deum ratione deceat, præsto efficax conatui adfuit, atque Pilati animum ad acquiescendum mollivit atque inflexit; actutumque qui postulaturus accesserat, pollinctor evasit. Accipiens enim corpus desideratum, exosculabatur ei circumfusus; suaque ipsius labia membris sanctis coaptans, ita apud se reputabat: Si quidem mulier fluens sanguine, ubi fide vestem ejus tetigisset, exsiccavit sanguinis fontem³; tangens ego divinum ipsius corpus, quæ non munera obtinebo? Tum vero munda sindone mundam involvens margaritam, posuit eum in monumento suo novo: advolvensque lapidem ad ostium sepulcri, lugens reversus est; crebro revertens ad monumentum, ac se privatam præceptore lugens. Enimvero occupavit religiosam Josephi sollicitudinem irreligiosa Judæorum impietas. Rursus enim congregati Dei hostes in die Sabbati, accesserunt ad Pilatum, dicentes: *Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium: ne forte venientes discipuli ejus nocte, furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis: et erit novissimus error pejor priore⁴. Quid tu ais, seductor ac scelestus Judæe? Num seductor, qui tuæ gentis leprosos sanavit? Num seductor, qui cæcos contribules tuos a congenita eis nocte liberavit? Num seductor, qui obsessos a demonibus a dæmoniaco furore absolvit? Num seductor, qui in deserto mensam ultro instructam apposuit? Num seductor, qui Lazarum accersivit e sepulcro, mortuumque, velut dormiret, verbo expergefecit? Ergone fuit Christus seductor? Ecquis vero alius verax? Fuit seductor Christus? Quid ergo metuis quod pronuntiavit seductor? Fuit seductor? Quid ergo mortui vocem times? Prorsus aliquid de resurrectione dixit, dum adhuc viveret? Prorsus fidem habes iis quæ prædixit? Quid ergo frustra pro eventu affligeris? Si quidem igitur non resurrexerit mortuus hic de quo es sollicitus, utique seductor est, juxta quod ipse blasphemias.*

IV. Quid ergo Pilatus ad eos? « *Habetis custodiam; ite, custodite sicut scitis⁵. Si quidem Dei hostem ac scelestum, quem appellatis, usque adeo horretis; si quidem viventes ipsi, adeo mortuum timetis, habetis custodiam; habetis milites: multi aciem adversus unum instruite; custodite tremendum vobis mortuum sicut scitis. Vultis obsignare sepulcrum? obsignate. Vultis circumdare catenis ferreis? circumdate. Ne ad extremum dixeritis: Si nobis licuisset præsidio tenere sepulcrum ac custodire, non amissemus mortuum. Ite, custodite, sicut scitis.*

A Ταῦτα Ἰωσήφ μὲν ἔλεγεν εὐσεβῶς· ὁ δὲ Πιλάτος ὑπήκουσεν εὐμενῶς· ἡ γὰρ θεία δύναμις τοῦ παρ' αὐτοῦ ζητουμένου νεκροῦ, ἐνέργει τοῖς πράττουσι θεοπροπῶς, καὶ τὴν τοῦ Πιλάτου ψυχὴν πρὸς ὑπακοὴν κατεμάλαττε· καὶ παραχρῆμα ὁ προσθευτής, καὶ ἐνταφιαστής ἐδείκνυτο. Λαβὼν γὰρ ὑπερ ἐπόθει σῶμα, κατεψίλει τοῦτο περιχυθεὶς, καὶ τὰ ἑαυτοῦ χεῖλη τοῖς ὀσίοις προσήρμοττε μέλεσι· λογιζόμενος καθ' ἑαυτὸν, ὅτι εἰ ἡ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ γυνὴ αἰμόβρους ἀψαμένη πιστῶς, κατεξήρνε τοῦ αἵματος τὴν πηγὴν, ἐγὼ αὐτοῦ τοῦ θείου σώματος ἀπτόμενος, ποῖον οὐ τεύξομαι δωρεῶν; Εἶτα σινδόνι καθαρᾷ περιβαλὼν τὸν καθαρὸν μαργαρίτην, ἐν τῷ μνήματι αὐτοῦ τῷ καινῷ τοῦτον τέθεικε· καὶ λίθον ἐπιβαλὼν τῷ στόματι τῆς θήκης, μετὰ δακρῶν ὑπέστρεψε, πυκνὰ πρὸς τὸν τάφον ὑποστρεφόμενος, καὶ τὴν στέρησιν τοῦ διδασκάλου θρηγῶν. Ἄλλ' ἔφθασε τὴν τοῦ Ἰωσήφ εὐσέβειαν ἢ τῶν Ἰουδαίων δυσσέβεια. Πάλιν γὰρ οἱ θεομάχοι συναθροισθέντες ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου, προσῆλθον τῷ Πιλάτῳ λέγοντες· Κύριε, ἐμνήσθημεν, ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος ἔτι ζῶν εἶπε· Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς, κλέψωσιν αὐτὸν, καὶ εἴποσι τῷ λαῷ, ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. Τί λέγεις σὺ, ὦ πλάνε καὶ παράνομε Ἰουδαῖε; Πλάνος ἦν ὁ τοὺς ὁμοέθνους σου λεπροῦς ἰασάμενος; Πλάνος ἦν ὁ τοὺς ὁμοφύλους σου τυφλοὺς ἀπαλλάξας τῆς συγγεννηθείσης αὐτοῖς νυκτός; Πλάνος ἦν ὁ τοὺς δαιμονιῶντας ἐλευθερώσας τῆς τῶν δαιμόνων μανίας; Πλάνος ἦν ὁ κατὰ τὸν ἔρημον παραθείς σοι τράπεζαν ἀγεώργητον; Πλάνος ἦν ὁ τὸν Λάζαρον ἐκ τάφου μεταπεμφάμενος, καὶ τὸν νεκρὸν ὡς ὑπνοῦντα ἀφυπνώσας τῷ ῥήματι; Πλάνος ἦν ὁ Χριστός; Καὶ τίς ἕτερος ἀληθής; Πλάνος ἦν ὁ Χριστός; Τί οὖν δέδοικας ἄπερ ὁ πλάνος ἐφθέγγετο; Πλάνος ἦν; Τί οὖν φοβῆ τοῦ νεκροῦ τὴν φωνήν; Ὅλως εἶπέ τι περὶ τῆς ἀναστάσεως ἔτι ζῶν; Ὅλως πιστεύεις αὐτοῦ ταῖς προρρήσεσι; Τί οὖν εἰκῆ ταλαιπωρεῖς πρὸς τὴν ἔκβασιν; Ἐὰν οὖν μὴ ἀναστῆ οὗτος ὁ νεκρὸς ὁ παρὰ σοῦ μεριμνῶμενος, πλάνος ἐστίν, ὡς σὺ βλασφημεῖς.

D Δ'. Τί οὖν πρὸς αὐτοὺς ὁ Πιλάτος; « *Ἔχετε κουστωδῖαν, ὑπάγετε, ἀσφαλισασθε ὡς οἴδατε. Εἰ τὸν ἀντίθεον καὶ παράνομον, ὃν ὑμεῖς οὕτω ἀποκαλεῖτε, τοσοῦτον πεφρίκατε· εἰ τὸν νεκρὸν οἱ ζῶντες οὕτω δεδοίκατε, ἔχετε κουστωδῖαν· ἔχετε στρατιώτας· στρατεύσατε κατὰ τοῦ ἐνὸς οἱ πολλοὶ· ἀσφαλισασθε τὸν φοβερὸν ὑμῖν νεκρὸν, ὡς οἴδατε. Θέλετε σφραγίσαι τὸν τάφον; σφραγίσατε. Θέλετε σιδηραῖς ἀλύσεσι περιβαλεῖν; περιβάλετε. Μὴ εἶπητε τελευταῖον, εἰ συνεχωρήθημεν φρουρῆσαι τὸν τάφον, οὐκ ἂν ἀπολέταμεν τὸν νεκρὸν. Ὑπάγετε, ἀσφαλισασθε ὡς*

³ Matth. ix, 20, 21. ⁴ Matth. xxvii, 63, 64. ⁵ ibid. 65.

(6) Τοῦτο. Scribe τούτω.

οἰδατε. Ἐὰν ὀφθῇ Πέτρος ἐκεῖ, τοῖς ὄπλοις αὐτὸν διαχειρίσασθε. Ἐὰν παραγένηται τις τῶν τοῦ Ναζαραίου μαθητῶν, ἀναστάντες εὐθὺς ἀποκτείνετε. Ἐπιμείνατε γρηγοροῦντες καὶ φυλάττοντες ἀκριβῶς, ἵνα μηδεὶς τῶν ὑπόπτων ὑποκλέψαι τὸν ὑμέτερον ἐχθρὸν δυνήσῃ. » Τοιοῦτοις οὖν λόγοις τε καὶ ὄπλοις καὶ στρατιώταις ἐφοδιασθέντες οἱ τοῦ Σωτῆρος ἐχθροὶ, μετὰ πολλῆς προθυμίας τε καὶ μανίας τὸν τάφον κατέλαβον· καὶ σιδηρᾶς σφραγίδας ἐπιθέντες τῷ μνήματι, παρεκάθηντο φυλάττοντες, ἕως ὅτε παρ' αὐτοῖς φυλαττόμενος ἤβουλήθη.

Ε'. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ καιρῷ, δευτέρας ἐπιγενομένης ἡμέρας, ὁ θάνατος κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν, ἐν ἑαυτῷ τὸ θῆραμα περιέστρεψε· καὶ τοῦτο μασήσασθαι τοῖς ὀδοῦσι τῆς διαφθορᾶς θέλων, οὐκ ἴσχυσε. Καὶ πάλιν κατὰ τὴν δευτέραν ὁμοίως ἀπογεύσασθαι βουλόμενος, οὐκ ἠδύνατο. Ἡπόρει τοίνυν καθ' ἑαυτὸν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν, ὡς εἰκὸς, τοιοῦτος ἦν διαλογιζόμενος· « Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ ἀκαταμάχητος καὶ ξένος νεκρὸς; Τίς ἐστὶν ὁ κατὰ νόμον νεκρὸς, καὶ ὑπὲρ νόμον φυλαττόμενος ἀφθαρτος; Θεὸς οὐκ ἐστίν· οὐ γὰρ ἀπέθανεν ἀσώματος ὢν. Ἄγγελος οὐκ ἐστίν· ἀνθρωπεῖαν γὰρ ἔχει μορφήν. Ὡς Ἀδὰμ ὑπόκειται μοι, καὶ ὡς Ἀδὰμ οὐκ ὑπόκειται τῇ φθορᾷ. Ὡς ἄνθρωπος ὑπέμεινε τελευτήν, παθεῖν ὡς θνητὸν οὐκ ἀνέχεται. Ἡ σὰρξ αὐτοῦ κρείττων ὑπάρχει διαφθορᾶς. Οὐδεὶς τῶν ἐξ αἰῶνος ὑπ' ἐμοῦ βασιλευθέντων νεκρῶν, τοιοῦτον σῶμα κεκτημένος, παρεγένετο πρὸς με. Ἄρα μὴ τοῦτο τὸ σῶμα φόρημά ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τοῦ ἐμοῦ στόματος οὕτως ἐστόμωται; Ἄρα μὴ αὕτη ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγος σκηνή; Ἄρα μὴ οὗτός ἐστιν ὁ ναὸς τοῦ εἰπόντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· *Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν*; Ἄρα μὴ πρὸς ἀνάστασιν ἀδιάφθορος οὗτος φυλάττεται; Ἄρα μὴ κατάσκοπος ἐστὶ τῶν νεκρῶν, ὁ παράδοχος οὗτος νεκρὸς; Ἄρα μὴ καὶ τοὺς πάλαι παρ' ἐμοῦ καταποθέντας νεκροὺς λαβὼν ἐντεῦθεν, ἀνάξει σὺν αὐτῷ; Ἄρα μὴ καθάπερ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους ἀκινδύνως ἐπολιτεύσατο, οὕτω καὶ οὗτος παρ' ἐμοῦ διατρίβει, καὶ περιμένει τὴν τρίτην ἡμέραν, ἵνα τότε πρῶτος ἀναστὰς, ὑποδείξῃ καὶ τοῖς ἄλλοις νεκροῖς τὰς πύλας; » Τοῖς πράγμασιν, οὐ τοῖς ῥήμασιν [οὕτως] θάνατος ἀπεφθέγγετο.

Γ'. [Τούτων δὲ] οὕτως γεγενημένων, καὶ τῶν Ἰουδαίων τῶν φυλάκων παρακαθημένων τῷ μνήματι, *Ὑψὲς Σαββάτων* (7), τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς *μίαν Σαββάτων*, μελλούσης ἐπιλαμβάνεσθαι Κυριακῆς, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνῆ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρησαὶ τὸν τάφον. Ὡς ξένων καὶ παραδόξων θαυμάτων! Πέτρος ὁ πρῶτος στρατηγὸς τοῦ Χριστοῦ, φοβηθεὶς γλῶτταν παιδίσκης, ἤρνήσατο ζῶντα τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην, καὶ γυναῖκες ἀσθενέσταται καὶ δειλαί, μετ' αὐτῆς (8) παρεγένοντο τιμῆσαι τὸν οὐκ εἰδὸν διδάσκαλον. Ἐλθὼν θεωρησαὶ τὸν τάφον. Οὐδέπω γὰρ ἀκριβῶς ἐπίστευον (9) τῷ λόγῳ τῆς

A Si quidem illic visus sit Petrus, manus in eum violentas injicite. Si quis accesserit e discipulis Nazaraei, statim exsurgentes eum occidite. Permanete vigiles ac diligenter custodientes, ut ne quis non fidus hostem vestrum suffurari possit. » Talibus itaque verbis pariter armisque ac militibus Christi Salvatoris hostes instructi, multa alacritate furoreque ad sepulcrum venerunt: cumque adhibuissent signacula ferrea, assederunt custodientes, quandiu is quem illi custodiebant, voluit.

V. Interea vero cum dies altera advenisset, mors in seipsa, velut prima die circumversabat praedam; volensque corruptionis dentibus eam mandere, minime valuit: ac rursus similiter, velut altera die volens degustare, non potuit. Anceps itaque consilii apud se hærebat, ac secum ipsa, ut videri potest, talia cogitabat. « Quis iste est inexpugnabilis ac novus mortuus? Quis, inquam, qui juxta legem mortuus sit, ac supra legem servetur incorruptus? Plane, non est Deus: non enim mortuus esset qui esset incorporeus. Neque item est angelus; quippe humanam formam est indutus. Mihi velut Adam subjectus est, neque ut Adam corruptioni subjacet. Mortem sustinuit tanquam homo, nec affici sustinet tanquam mortalis. Ejus caro, corruptione fortior est. Nullus mortuorum quos a sæculo habui subjectos, tali ad me venit corpore. Num corpus illud, Dei est gestamentum, eoque ita adversus os meum obduruit? Num Dei Verbi hoc tabernaculum est? Num hoc ejus est templum, qui dixit ad Judæos: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud*? Nunquid hic, immunis a corruptione, ad resurrectionem servatur? Nunquid novus hic mortuus. mortuorum explorator venit? Num verò etiam, quos olim deglutivi mortuos, secum assumens reducturus est? Nunquid sicut Jonas nullo salutis discrimine in ventre ceti moratus est, ita et hic apud me moratur, ac diem tertium resurrectionis exspectat? » Ita mors, rebus loquebatur, non verbis.

VI. His porro ita gestis, ac Judæis una cum custodibus assidentibus monumento, *Sero Sabbatorum, ea die qua lucescit in primam Sabbatorum*, cum jam Dominica dies exceptura esset, venit Maria Magdalene, et altera Maria videre sepulcrum⁶. O res novas ac mirabiles! Primus Christi ducum Petrus, ancillæ veritus linguam, viventem negavit Dominum; imbecillimæque ac timidæ mulieres, prima statim luce adfuerunt, Magistrum suum honoraturæ. Venerunt videre sepulcrum. Nondum enim accurate credebant sermoni resurrectionis. Venerunt videre sepulcrum; ut, viso monumento, aliquam mæ-

⁶ Joan. II, 19. ⁷ Matth. XII, 40; Luc. XI, 50.

(7) *Sero Sabbatorum*, ὑψὲς Σαββάτων. Velut tarde, ac longe jam transacto Sabbato: ut jam satis in Joan. Thessalon.

(8) Μετ' αὐτῆς. Forte deest ἡμέρας. Ie.

⁶ Matth. XXVIII, I.

(9) *Nondum accurate credebant*. Primus iste ad monumentum accessus ad videndum, quemadmodum habet Matthæus, ex sola devotione, nulla infidelitate potuit esse; sed aliqua ad summum igno-

loris consolationem captarent. Solet siquidem A
mœstos animos solari, conspectum sepulcrum ac
provocatæ lacrymæ. Venerunt videre sepulcrum;
ac accedebant quidem quantum cupiebant, sed non
audebant propter metum Judæorum. Clanculum
vero suffuratæ ingressum, unguenta sepulcro as-
pergebant, rursumque furtim recedebant; ac ita a
longe stantes, oculosque lacrymis plenos in sepul-
crum intendentes, gemitibus sibi et ululatibus vi-
debantur fovere Dominum. Quandoque etiam adver-
sus Judæos clamantes, voce submissa apud se que-
relas movebant, atque verba ejusmodi, ut videri
potest, dicebant: « Quomodo talia adversus talem
Dominum patrare præsumpsere, cui nihil criminis
juste objicere possent? Qui non horruerunt eum
affligere cruci, quem sol fugit cruci affixum videns? B
Qui non timuerunt eum morti tradere, qui nihil
dignum morte fecisset? Quomodo nec post mortem
satiati sunt in eum desævire, cui frustra insidiati
essent? Esto, dum viveret, tanto in eum furore de-
bacchati sunt; quid etiam post mortem monumento
assident, nec sinunt propius beneficiis affectos acce-
dere, ac liberius sepulcrum adorare; atque ut quis-
que pro ea quam accepit gratia, modicam aliquam
in lacrymis vicem retribuatur? »

νῆσαι τῷ τάφῳ, καὶ τῆς ἐφ' οἷς ἔλαβον χάριτος, ἕκαστον ἀποδοῦναι μικράν τινα ἐν δάκρυσιν ἀμοιβήν; »

VII. Cum sic mulieres lugerent ac Christum la-
mentarentur velut mortuum, Dominus ipse quem
talibus prosequerentur lamentis, custodum latens
oculos, ac relinquens sepulcrum signatum, seque
illo substrahens, qua novit ipse ratione, angelum C
misit verba ejusmodi ad eum dicens: « Vade ad
mulieres illas fortes atque fideles; ad mulieres, in-
quam, lugentes neque adhuc mortuum arbitrantes,
ac doce eas, vicisse me mortem ac vivere, sicut vi-
des. Earum transmuta animos a mœstitia ad læti-
tiam. Transfer tua dextera quem multorum dextera
lapidem munierunt. Fac noverint quam multa pos-
sit unus ac legitimus miles, justi ac legitimi Regis
adversus tyrannicos improbos multos milites. Induc
mulieres in sepulcri thalamum, ut ubi locum ultro
mihî susceptæ a morte sepulturæ didicerint, meam
potentiam laudent. Etiam militibus sepulcri custo-
dibus terribilis appare. Omnes aspectus tui
terrore perterre, ut ex tua noverint fortitudine, non
ex imbecillitate, sed clementia, eorum me facinus D
sustinuisse. Tu simul incède, regni tesseram ferens
in ore; unaque ego tecum veniens, iterum movebo

ἀναστάσεως. Ἦλθον θεωρῆσαι τὸν τάφον, ὥστε
λαβεῖν παραμυθίαν τινὰ τῆς ἀθυμίας τῆ θεία τοῦ
μνήματος. Οἶδε γὰρ ψυχὰς ὀδυνωμένας παραμυθεῖ-
σθαι τάφος ὑποφαινόμενος, καὶ δάκρυον ἐκχαλού-
μενον. Ἦλθον θεωρῆσαι τὸν τάφον, καὶ ἐπλησίαζον
μὲν ὅσον ἐπόθουν· οὐκ ἐτόλμων δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν
Ἰουδαίων. Ὑποκλέπτοισαι οὖν λαθραίως τὴν εἴσοδον,
ἐπέσπαττον τῷ τάφῳ μῦρα, καὶ πάλιν ἀνεχώρουν
λανθάνουσαι, καὶ πόρρωθεν οὕτως ἰστάμεναι, καὶ
τοὺς ὀφθαλμοὺς δεδακρυμένους εἰς τὸν τάφον ἐκ-
τείνουσαι, τοῖς στεναγμοῖς καὶ τοῖς ὀδυρμοῖς ἐνόμι-
ζον θεραπεύειν τὸν Κύριον. Καί ποῦ καὶ τῶν Ἰου-
δαίων κατεσθῶν ἡρεμαίᾳ φωνῇ πρὸς ἀλλήλας τὰς
κατηγορίας ποιούμεναι, τοιαῦτα φάσκουσαι ὡς εἰκός·
« Πῶς ἐτόλμησαν κατὰ τοιοῦτου Δεσπότου τοιαῦτα,
μηδὲν αὐτῷ δίκαιον ἔχοντες ἐγκαλεῖν; Πῶς οὐκ
ἔφριξαν σταυρῷ προσηλωσαί, ὃν σταυρούμενον ἰδὼν
ὁ ἥλιος ἔφυγε; Πῶς οὐκ ἐφοβήθησαν θανάτῳ παρα-
δοῦναι τὸν μηδὲν ἄξιον θανάτου ποιήσαντα; Πῶς
οὐκ ἔλαβον κόρον τῆς οἰκείας ὀμότητος, οὐδὲ μετὰ
θάνατον τοῦ μάρτυρος ὑπ' αὐτῶν ἐπιβουλεύθεντος;
Ἔστω, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ζωῆς, τοσαύτην κατ'
αὐτοῦ μανίαν ἐμάνησαν· τί καὶ μετὰ τελευτῆν τῷ
μνήματι προσεδρεύουσαι, καὶ τοὺς εὐεργετηθέντας
κωλύουσαι προσελθεῖν, καὶ μετὰ παρρησίας προσκυ-
νῆσαι τῷ τάφῳ, καὶ τῆς ἐφ' οἷς ἔλαβον χάριτος, ἕκαστον ἀποδοῦναι μικράν τινα ἐν δάκρυσιν ἀμοιβήν; »

Z'. Οὕτως ὀδυρομένων τῶν γυναικῶν καὶ πενθου-
σῶν ὡς νεκρὸν τὸν Χριστὸν, αὐτὸς ὁ παρ' αὐτῶν
πενθούμενος Δεσπότης, λαθῶν τῶν φυλάκων τοὺς
ὀφθαλμοὺς, καὶ τὸν τάφον ἐσφραγισμένον καταλιπὼν,
καὶ τούτου ὑπεκδραμῶν ὡς οἶδε μόνος αὐτὸς, ἄγγε-
λον μετεστεύλατο λέγων πρὸς αὐτόν· « Ἀπελθε πρὸς
ταύτας τὰς γυναῖκας τὰς ἀνδρείας τε καὶ πιστάς·
τὰς πενθούσας καὶ νομιζούσας ἔτι με νεκρὸν εἶναι,
καὶ διδάξον αὐτάς ὡς νενίκηκα τὸν θάνατον, καὶ ζῶ,
καθάπερ ὀραῖς. Μετάστησον αὐτάς ἐκ σκυθρωπότητος
πρὸς φαιδρότητα. Μετάθεσ τῇ σῇ δεξιᾷ τὸν λίθον, ὃν
ἠσφάλισαντο τῶν πολλῶν αἱ δεξιαί. Πείσον αὐτάς
πόσα δύναται στρατιώτης εἰς ἐννομος βασιλέως ἐν-
νόμου, κατὰ στρατιωτῶν τυραννικῶν ἀνόμων πολλῶν.
Εἰσάγαγε τὰς γυναῖκας εἰς τὸν τοῦ τάφου θάλαμον·
ἵνα καταμαθῶσαι τὸν τόπον τῆς ἐκουσίας μου νεκρώ-
σεως, ἀνυμνήσωσί μου τὴν δύναμιν. Φάνηθι καὶ τοῖς
τοῦ μνήματος φύλαξι φοβερός. Κατάπληξον πάντας
τῷ φόβῳ σου τῆς ὀψεως, ἵνα μάθωσιν ἐκ τῆς σῆς
D ἰσχύος, ὡς οὐκ ἐξ ἀσθενείας, ἀλλ' ἐκ φιλάνθρωπίας
θρασυνομένους αὐτοὺς ὑπήνεγκα. Σὺ συμβάδιζε φέ-
ρων ἐπὶ τοῦ στόματος τῆς βασιλείας τῆς σύνθημα (10)·

rantia circumstantiæ primæ resurrectionis intra
diem tertium, cujus nullam Dominus distincte ho-
ram signasset. Videtur tamen Gregorius iis verbis
universim notare infidelitatis. Nihil explicat quam
intelligat alteram Mariam. Fuit forte et ipse in
sententia Gregorii Nysseni, Chrysostomi, etc., ut
illa fuerit sancta Dei Genitrix; proindeque facit
in sententia Origenis hom. 13 in Lucam, Cyrilli,
et Amphiloicii homiliis de oecursu: quam pietas
Christiana non admittit: nisi forte ita infidelitas
exponitur, ut absque ullo peccato, in sola velut in-
consideratione ab absorbente dolore posita fuerit,

ita Deo permittente ad auctiorem cruciatum ac
meriti cumulum. Sic enim negativa ejusmodi in-
fidelitas videri posset nec Mariam dedecere, per
quam illa œconomiam suam ac martyrium acer-
bissimum compleret. Georgius Nicom. in Mariæ
assiduitatem in Domini sepulcro, multis refellit
eam de Maria Domini matre dicta Maria Jacobi,
sententiam. lo.

(10) Regni tesseram. τῆς βασιλείας τὸ σύν-
θημα. Puta faustam illam vocem, Surrexit Domi-
nus, etc. que plane tessera sit novi regni Chri-
sti. lo.

καὶ ὡς σὺν σοὶ παραγενόμενος, σαλεύσω πάλιν τὴν γῆν, ἵνα τῆς σῆς ἐπαγγελίας ὁ σεισμὸς συνήγορος γένηται. »

Η'. Κατέλαβε δὲ ταχέως τὸν Δεσποτικὸν τάφον ὁ ἄγγελος· οὐ γὰρ ἐτόλμησε παρακοῦσαι Δεσπότην προστάξαντος. Καὶ πρῶτον μὲν παραγενόμενος, ἐτίναξεν ἐκ θεμελίων τὴν γῆν, ἵνα τοὺς φύλακας ἐξυπνίσας, ὑπὸ μάρτυσιν αὐτοῖς, εἶπη τὴν αἰτίαν δι' ἣν παράγονεν. Εἶτα βλεπόντων αὐτῶν, ἀνεκύλισε τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ ἐκάθησεν ἐπάνω αὐτοῦ καταγελῶν τῶν σιδηρῶν σφραγίδων, καὶ ἐπερβαίνων τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς λίθῳ πιστεύσασαι τὴν ἀσφάλειαν. Ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή. Ὅπου γὰρ νέφος ἁμαρτίας οὐκ ἐπισκιάζει, ἐκεῖ μορφή λαμπρότητος πολλή. Καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιῶν. Ὡς γὰρ ἐμελλε κηρύττειν πραγμάτων, τούτων καὶ μορφήν καὶ στολήν ἀξίαν ἐκέκτητο. Ἐδει γὰρ, ἔδει, τὸν τοῦ παιδρῶν πράγματος ἄγγελον ἐν ἅπασιν εἶναι παιδρῶν. Καταπλήξας δὲ τῷ πολλῷ φόβῳ τοὺς φύλακας, καὶ μικροῦ δεῖν πάντα τοὺς παρόντας Ἰουδαίους ποιήσας νεκρούς· « Τί θεδοίκατε, πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν, ὦ Φαρισαῖοι; Τί τρέμετε, καὶ πεπτώκατε πάντες ἐπὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν καθάπερ νεκροί; Ἐπ' ἐμοῦ τοῦ δούλου νεκροί, καὶ ἐπὶ τοῦ Δεσπότη τολμηροί; Ὁ στρατιώτης ὠφθην ὑμῖν φοβερὸς, καὶ τῶν οὐρανῶν ὁ βασιλεὺς εὐκαταφρόνητος; Ἐνδὲ ἀγγέλου παρουσίαν ἀκινδύνως οὐ φέρετε· καὶ πῶς τοῦ δημιουργοῦ τῶν ἀγγέλων τὴν ἐνέργειαν ἀμβλύνειν ὑπολαμβάνετε; Ἐμὲ τὸν οὐράνιον ἐργάτην, τὸν λίθον μετατιθέντα οὐ δυνάμενοι κωλύειν, πῶς τὸν τεχνίτην ὅλης τῆς κτίσεως βουλούμενον ἀνακτίσαι τοῦ σώματος αὐτοῦ τὸν ναδὸν κωλύειν ἠδύνασθε; Τῷ δημιουργῆματι (11) κωλύειν οὐκ ἰσχύοντες, πῶς ἀνταίρειν ἐπιχειρεῖτε τῷ ποιητῇ; Ἄλλ' ἀνάστητε καὶ περιβλέψατε πανταχόθεν ἀκριβῶς. Μὴ Πέτρος ἐστὶ νῦν μετ' ἐμοῦ; Μὴ τῶν ἀλιέων τις κλέπτει σὺν ἐμοὶ τὸν νεκρὸν; Μὴ χρεῖαν ἔχει ὁ Θεὸς βοηθοῦ; Μὴ δεῖται συνεργοῦ τινος ὁ Θεὸς Λόγος πρὸς τὴν ἀνάστασιν τῆς οἰκείας σαρκός; »

Θ'. Ταῦτα πρὸς φύλακας καὶ τοὺς Φαρισαίους ὁ ἄγγελος λαλήσας, καὶ τούτους καταλιπὼν ἐβρίμμένους καὶ τρέμοντας, ἐπέστρεψε πρὸς τὰς γυναῖκας τὸ πρόσωπον· καὶ πρῶτον μὲν δέδωκεν αὐταῖς κατα-
 D
 τρυφῆσαι βλέμματος ἡμέρου καὶ προσηνοῦς· ἔπειτα τῶν ψυχῶν αὐτῶν τὸν φόβον ἐξέβαλε βῶν πρὸς αὐτάς· « Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς. Οὗτοι δειλιάτωσαν καὶ φοβεῖσθωσαν· ἐχθροὶ γὰρ εἰσι καὶ πολέμιοι· ὑμεῖς δὲ μὴ φοβεῖσθε, ἀλλὰ σχιρτάτε καὶ χαίρετε. Ἄξια γὰρ στεφάνων ἐπράξατε. Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· μιᾶς γὰρ δεσποτείας ἐσμέν· τὸν αὐτὸν δοξάζομεν Κύριον. Οἶδα ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. » Οὐκ εἶπαν, Ἰησοῦν τὸν νεκρὸν· οὐ γὰρ ἦν τότε νεκρός· ἀλλ', « Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον· τὸν δι'

A terram, quo terræ motus annuntiationi tuæ patronus accedat. »

VIII. Statim vero angelus ad sepulcrum Dominicum venit : non enim ausus est non obedire præcepto Dominico. Ut autem primum venisset, terram a fundamentis concussit, ut a somno excitatis custodibus, ipsis [coram testibusque, causam sui adventus ediceret. Tum vero videntibus illis revolvit lapidem ab ostio monumenti, ac sedit supra illum irridens signacula ferrea ut imbecilla, Judæisque insultans tanquam qui custodiam lapidi credidissent. *Erat autem aspectus ejus sicut fulgur. Ubi enim non obumbrat nubes peccati, illic multa forma splendoris est. Et vestimentum ejus album sicut nix* ⁹. Quarum enim rerum erat prædicator futurus, iis congruam speciem stolamque habuit. Plane enim oportebat; par plane erat, ut lætæ rei nuntius, per omnia lætus appareret. Ubi porro nimio metu perterruisset custodes, parumque abesset, ut ne velut mortuos præsentibus omnes Judæos effecisset, ait ad illos : « Quid vos timetis, o Pharisei? Quid tremetis, omnesque velut mortui in facies concidistis? Itane, me coram servo, mortui; coram autem Domino feroces ac temerarii? Sic ne miles vobis visus sum terribilis; Rex autem cælorum contemptibilis? Non potestis, citra periculi ansam, militis unius præsentiam ferre; ac angelorum Creatoris obscuraturos vos ac retardaturos efficacitatem existimatis? Qui me cælestem operarium minime potuistis prohibere, ut ne transferrem lapidem, quomodo creaturæ totius artificem prohibueritis, ut ne volens proprii corporis templum instauret? Qui creaturam nequidquam impedire valuistis, quomodo Creatori resistere tentatis? Cæterum surgite, ac accurate undique circumspicite; num modo Petrum socium habeam? num piscatorum aliquis, conjunctis mecum operibus, furetur mortuum? num Deus auxiliante egeat? num Deus Verbum ad carnis suæ resurrectionem cujusquam operam necessariam habeat? »

IX. Hæc ubi angelus locutus esset ad custodes ac Phariseos, dejectos eos ac trementes relinquens, vultum ad mulieres convertit : ac primum quidem, leni obtutu ac blando recreavit; tumque ab animis depulit metum, ita inclamans : « *Nolite timere, vos* ¹⁰. Isti paveant timeantque; quippe hostes sunt ac inimici. Vos autem, nolite timere; quinimo, tripudio gaudete : digna quippe coronis egistis. Nolite timere, vos : unius enim dominatui subijcitur : eundem clarificamus Dominum. *Scio quia Jesum crucifixum quæritis* ¹¹. Non dixit, Jesum mortuum : non enim tunc temporis erat mortuus; sed, *Jesum crucifixum*, eum, qui vestri causa crucis confusionem proculcavit ¹². Eum quæritis, qui quærit quærentes

⁹ Matth. xxviii, 33. ¹⁰ ibid. 4. ¹¹ ibid. 5. ¹² Hebr. xii, 3.

(11) Τῷ δημιουργῆματι. Forte, τὸ δημιούργημα τι. Id.

se ¹³. eum, qui prope est invocantibus eum ¹⁴. Scio *quia Jesum quaeritis crucifixum : Non est hic* ¹⁵ : non est ubi putatis : non est quo loco positus jacebat. Quid hoc ais, o angele? Non est hic Dominus noster ac herus? non est nostrarum argumentum lacrymarum? Ergo frustra eum luximus? Frustra ei mortuorum xenia obtulimus? Non est hic? Ergo iterum eum alio maligni transtulerunt? Etiam sepulturæ honorem inviderunt, qui vitam inviderant? Non est hic? Ubinam vero est? cito, rogamus, edicito. Seda trementes animos nostros : ne luctui addere velis luctum alium : ejus nobis mortui locum ostende, quem quaerimus, ut quanto citius eō currentes, oculorum rivulis tristitiam vacuemus.)

X. At angelus : « Vultis, inquit, scire, ubi sit quem quaeritis, ac quomodo resurrexit? Vobis ego referam : Propterea enim ad vos missus sum, ab ipso quem quaeritis mortuo, ut et ipsius resurrectionem doceam, vestrosque eadem animos ac lacrymas sistam, atque animi lætitiā ex narratione erigam. Surrexit, sicut dixit ¹⁶. Nunc etiam solito Veritas verax fuit, et quæ verbis protulit, etiam opere implevit. Immortalis ejus divinitas, immortalis permansit; ac quo tempore caro mortua est, mortale corpus ejus corporeis suis oculis mortis somnum suscepit. Recumbens enim dormivit ut leo ¹⁷ regie; rediens vero, processit inde ut Deum decet. Non cognoverunt custodes, ejus quem custodiebant processum : minime siquidem digni erant, ut quem impugnabant, resurgentem viderent. Non prohibuerunt signacula ferrea Domini exitum : nequivit sepulcrum impedire resurrectionem Omnipotentis : non valuit mors eum vincere, qui minime peccatis vinctus fuisset. Loco, nolens tyrannus, Regi cessit. Infernus ipse pavens, terrore fuit correptus. Inferni janitores, projectis clavibus ac januis apertis, nulli quidquam ausi sunt dicere, eorum qui simul resurrexerunt. Surrexit igitur, sicut dixit. Quomodo vobis narrem arcana? Quo præconio celebrem, quæ sermonem omnem superant sensumque? Quomodo resurrectionis Dominicæ sacramentum explicem? Etiam crux sacramentum est; D tridiana quoque ejus mors sacramentum; omnia denique spectantia ad Salvatorem, sunt sacramenta. Quemadmodum enim natus est clausis virginalibus claustris, ita et resurrexit clauso sepulcro : ac sicut unigenitus Dei Filius, primogenitus factus est ex matre, ita resurgens, factus est primogenitus ex mortuis ¹⁸. Sicut ergo natus, haudquaquam matris Virginis virginitatem solvit; ita nec resurgens sol-

¹³ Prov. viii, 17. ¹⁴ Psal cxxiv, 18; Matth. xxviii, 6. ¹⁵ Gen. xlix, 9. ¹⁶ Coloss. i, 16. ¹⁷ Matth. xxviii, 6. ¹⁸ Coloss. i, 16.

(12) Confusionem proculcavit : πατήσαντα αἰσχύνην. Paulus Hebr. xii, 2. αἰσχύνης καταφρονήσας. Id.

(13) Primogenitus factus ex matre. Ex Patre

ὕμῃς τοῦ σταυροῦ τὴν αἰσχύνην πατήσαντα (12). Ζητεῖτε τὸν ἐπιζητούμενον τοὺς ζητούντας αὐτόν. Ζητεῖτε τὸν ἐγγὺς ὄντα τῶν ἐπικαλουμένων αὐτόν. Οἶδα ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε· οὐκ ἔστιν ὧδε· οὐκ ἔστιν ὅπου νομίζετε· οὐκ ἔστιν ὅπου κατέκειτο. Ἔτι λέγεις, ὦ ἄγγελε; Οὐκ ἔστιν ὧδε ὁ ἡμέτερος Δεσπότης καὶ Κύριος; οὐκ ἔστι τῶν ἡμετέρων δακρύων ἡ πρόφασις; Μάτην αὐτὸν ἐπενθήσαμεν; Μάτην αὐτῷ προστηνέγκαμεν τὰ ξένια τῶν νεκρῶν; Οὐκ ἔστιν ὧδε; Μετέθηκαν αὐτὸν πάλιν ἀλλαγῶσε οἱ πονηροί; Ἐφθόνησαν αὐτῷ καὶ τῆς ταφῆς, οἱ φθονήσαντες τῆς ζωῆς αὐτοῦ; Οὐκ ἔστιν ὧδε; Ἀλλὰ ποῦ ἔστιν; εἶπε ἡμῖν, δεόμεθά σου, ταχύ. Στήσον τρεμούσας ἡμῶν τὰς ψυχάς· μὴ τῷ πένθει πένθος ἐπιβάλῃς ἕτερον· ὑπόδειξον ἡμῖν τὸν τόπον τοῦ ἐπιζητουμένου νεκροῦ, ἵνα δραμοῦσαι ταχέως ἐκεῖ, κενώσωμεν τὴν λύπην διὰ τῶν ὀφθαλμῶν

I. Καὶ ὁ ἄγγελος ἔφη· « Βούλεσθε μαθεῖν ποῦ ἔστιν ὁ ζητούμενος παρ' ὑμῶν, καὶ πῶς ἀνέστη; Ἐγὼ διηγήσομαι· διὰ τοῦτο γὰρ ἀπεστάλην πρὸς ὑμᾶς παρ' αὐτοῦ τοῦ παρ' ὑμῶν ζητουμένου νεκροῦ, ἵνα καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ διδάξω, καὶ τὰς ὑμέτερας ψυχὰς θεραπεύσω, καὶ τὰ δάκρυα στήσω, καὶ πρὸς εὐφροσύνην ὑμᾶς ἐπάρω τῷ διηγήματι. Ἠγέρθη, καθὼς εἶπεν. Ἠλήθευσε καὶ νῦν συνθήως ἡ ἀλήθεια, καὶ ἅπερ τοῖς λόγοις εἶπε, ταῦτα τοῖς ἔργοις ἐπλήρωσεν. Ἡ ἀθάνατος αὐτοῦ θεότης ἐμεινεν ἀθάνατος· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς τῆς σαρκὸς, τὸ θνητὸν αὐτοῦ σῶμα, τοῖς σωματικοῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς, τοῦ θανάτου τὸν ὕπνον ἐδέξατο. C Ἀναπεσὼν γὰρ ἐκοιμήθη ὡς λέων βασιλικῶς ἀναδραμῶν δὲ, προῆλθεν ἐντεῦθεν θεοπρεπῶς. Οὐκ ἔγνωσαν οἱ φύλακες τοῦ φρουρουμένου τὴν πρόοδον· οὐ γὰρ ἦσαν ἄξιοι τὸν ὑπ' αὐτῶν πολεμούμενον κατιδεῖν ἀναστάντα. Οὐκ ἐχώλυσεν ὁ τάφος τοῦ παντοδυνάμου τὴν ἔγερσιν. Οὐκ ἴσχυσε καταδῆσαι τὸν μὴ δεδεμένον ταῖς ἀμαρτίαις ὁ θάνατος. Παρεχώρησεν ἄκων ὁ τύραννος τῷ βασιλεῖ. Αὐτὸς ὁ ἄδης δειλιάσας ἐγένετο σύντρομος· οἱ πυλωροὶ τοῦ ἄδου τὰς κλεῖς ῥίψαντες, καὶ τὰς πύλας ἀνεπετάσαντες, οὐκ ἐτόλμησαν οὐδὲν εἰπεῖν οὐδὲν τῶν συναναστάντων αὐτῷ. Ἠγέρθη οὖν, καθὼς εἶπε. Πῶς ὑμῖν διηγήσομαι τὰ ἀπόρρητα; Πῶς κηρύξω τὰ νικῶντα πάντα λόγον καὶ νοῦν; Πῶς ἐρμηνεύσω τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως τὸ μυστήριον; Καὶ ὁ σταυρὸς μυστήριον· καὶ ὁ τριήμερος αὐτοῦ θάνατος μυστήριον· καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα μυστήρια. Ὡςπερ γὰρ ἐγεννήθη τῶν τῆς παρθενίας θυρῶν κεκλεισμένων, οὕτως ἀνέστη κεκλεισμένου τοῦ τάφου· καὶ ὡςπερ ἐγένετο πρωτότοκος ἐκ μητρὸς (13) ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἐγένετο πρωτότοκος ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. Ὡςπερ οὖν οὐκ ἔλυσε τὴν παρθενίαν τῆς Παρθένου μητρὸς γεννηθεὶς, οὕτως οὐκ ἔλυσε τὰ σήμαντρα τοῦ

omnino Unigenitus, ex quo non possit nasci alius Filius : secus ex matre, ex qua nobis similis homo natus est. Ita docte Estius, Matth. i, Vide Coloss. i, 15, 16, in illud, Primogenitus omnis creaturæ. Id.

μνήματος, ἀναστάς. Οὔτε οὖν τὸν τόπον αὐτοῦ δύναμαι λόγῳ περιλαβεῖν, οὔτε τὸν ἐκ τοῦ μνήματος ὁρόμον ἰσχύω καταλαβεῖν. Βλέπω τὸν τόπον τῆς ἀναστάσεως, καὶ προσκυνῶ τὴν ἀνάστασιν· οὐ πολυπραγμονῶ τὴν ἀνάστασιν. Προσκυνῶ τὸν τόπον τοῦ θαύματος, εἰ καὶ μὴ καταλαμβάνω τὸν τρόπον τοῦ πράγματος. Ἄ βλέπω, ταῦτα καὶ ὑμῖν ὑποδείκνυμι. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο Κύριος. Διὰ τοῦτο γὰρ τὸν λίθον τοῦτον μετέθηκα, οὐχ ἵνα χάρισωμαι πύλην ἐξόδου τῷ Ἰησοῦ· οὐδὲ γὰρ ἐδέετο τῆς ἐμῆς βοηθείας ἢ πάντων βοήθεια· πρὶν γὰρ ἀποκυλίσαι τὸν λίθον, ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος, ὡς ἠθέλησεν, ἀνεπήδησεν· ἀλλ' ἵνα τὸν τόπον ὑμεῖς καταμάθητε, καὶ τὸν ἀναστάντα Χριστὸν ἀνυμνήσητε. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος. Τέως τὸν τόπον θεάσασθε, καὶ κατὰ μικρὸν ὑψεσθε καὶ τοῦ τόπου τὸν ξένον καρπὸν. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὁ διάβολος ἐδέξατο καιρίαν τὴν πληγὴν. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον, ἐν ᾧ τῆς ὑμετέρας ἀναστάσεως ἐγράφη τὰ σύμβολα. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατέκειτο νεκρούμενος ὁ θάνατος. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον ἐν ᾧ παρὲς ὁ ἄσπορος κόκκος τοῦ σώματος, πολύχουν ἄσταχυν ἀθανασίας ἐβλάστησε. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον, τὴν παντὸς παραδείσου τερπνότερον. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τόπον, τὸν πάσης βασιλικῆς παστάδος λαμπρότερον. Δεῦτε, ἴδτε τὸν τάφον ἀφύωνως βοῶντα τοῦ ταφέντος τὴν δύναμιν. Παρακύψατε εἰς τὴν θήκην, τὴν γενομένην πύλην τῆς ἀφθάρτου ζωῆς. Παρακύψατε εἰς τὸ σπήλαιον, ἀφ' οὗ πρὸς οὐρανὸν μετοικισθήσεσθε. Παύσατε τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα. Παύσασθε ζητοῦσαι τὸν ζῶντα μετὰ νεκρῶν. Λέγετε κατὰ τοῦ θανάτου χορεύουσαι· Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ἄδη, τὸ γίκος; Καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε· ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν. Ὁρᾶτε μὴ κρύψετε τὸ θαῦμα τῆς σιωπῆς· οὐ γὰρ ἀκίνδυνον δούλοις δεσποτικῶν θαυμάτων σιγή. Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν. Καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε. Ἰδοὺ εἶπεν ὑμῖν.)

ΙΑ'. Ταύτας γυναῖκας πρὸς ὁρόμον ὀξύτερον προτρέπον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐβόα διὰ τοῦ προφήτου Ἠσαίου· *Γυναῖκες ἐρχόμεναι ἀπὸ θέας, δεῦτε· οὐ γὰρ λαὸς ἐστὶν ἔχων σύνεσιν*. Τρεχουσῶν δὲ τῶν μυροφόρων γυναικῶν φόβῳ καὶ πόθῳ πολλῷ, καὶ φιλονεικουσῶν ἀλλήλων περὶ τὴν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ταχύτητα, καὶ βουλομένης ἐκάστης πρώτης φθάσαι καὶ κομίσαι τοῖς ἀποστόλοις τὸ ἐμπιστευθὲν αὐταῖς εὐαγγέλιον· ἀθρόον ἐπιστάς αὐταῖς ὁ Σωτὴρ, ἐπεσφράγισε τοὺς λόγους τοῦ ἀγγέλου τῆ σφραγίδι τῆς οικείας μορφῆς· καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπέρωσεν εἰπὼν αὐταῖς· *καίρστε*. Ἡ κατάκριτος Εὐα δεδικαιώται· ὁ ἐξόριστος Ἀδάμ ἀνακέκληται· ἡ ἀπόφασις

vit signacula sepulcri. Neque igitur partum ejus sermone complecti possum, neque ejus e monumento valeo comprehendere cursum. Video resurrectionis locum, ac adoro resurrectionem; non curiosius resurrectionem exploro. Miraculi locum veneror, quanquam rei gestæ modum non comprehendo. Quæ video, ea quoque vobis commonstro: *Venite, videte locum, ubi positus erat Dominus*¹⁹. Propterea enim removi istum lapidem, non ut januam aperirem qua Jesus exiret: non enim egebat meo auxilio, qui est universorum auxilium: antequam enim revolverem lapidem, resilierat lapis ille summangularis pro sua voluntate; sed ut vos doceremini locum, ipsumque qui resurrexit Christum, laudibus celebraretis: *Venite, videte locum ubi positus erat Dominus*. Hactenus contuemini locum, brevi post etiam visuræ loci mirabilem fructum, *Venite, videte locum in quo diabolus letale vulnus accepit*. *Venite, videte locum, in quo vestræ resurrectionis symbola scripta sunt*. *Venite, videte locum, in quo mortificata jacebat mors*. *Venite, videte locum, in quo granum non satum solutum corpore, numerosam immortalitatis spicam germinavit*. *Venite, videte locum, paradiso omni jucundior*. *Venite, videte locum, regali omni triclinio splendidior*. *Venite, videte locum, muta voce clamantem ejus qui sepultus fuerat, virtutem*. *Paulisper in sepulcrum inspicite, quod vitæ incorruptibilis porta factum est*. *Paulisper in speluncam inspicite, unde transferemini in cælestes sedes*. *Temperate gemitus atque lacrymas*. *Ne jam ultra quæsieritis viventem cum mortuis: Dicite, gaudio salientes adversus mortem*. *Ubi est, mors, aculeus tuus? ubi tua, inferne, victoria*²⁰? *Et cito euntes dicite discipulis ejus: Quia surrexit a mortuis: et ecce præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis; Ecce dixit vobis*²¹. *Videte ne miraculum silentio occultetis*. *Non enim servis extra aleam est, ut Dominica siluerint miracula*. *Et cito exeuntes de monumento cum timore et gaudio magno concurrerunt nuntiare discipulis ejus, quia surrexit a mortuis*²². *Et ecce præcedet vos in Galilæam; ibi eum videbitis*. *Ecce dixit vobis*.

XI. Mulieres istas ad velociorem cursum adhortans Spiritus sanctus, clamabat per Isaiam prophetam: *Mulieres venientes a spectaculo, venite: non est enim populus habens intelligentiam*²³. Cum porro mulieres unguentiferæ multo cum timore ac desiderio currerent, ac altera cursus velocitate præire alteri contenderet, velletque quælibet prima venire ac faustum nuntium qui creditus esset, ad apostolos perferre; en tibi subito astans Salvator sermones angelicos suæ ipsius formæ sigillo obsignavit; ac earum animis velut addidit alas, dicens eis: *Avete*²⁴. Rea Eva justificata est; revocatus est exsul Adam; soluta est sententia; proculcatus est

¹⁹ Matth. xxviii, 6. ²⁰ Osee xiii, 14; I Cor. xv, 59. ²¹ Matth. xxviii, 7. ²² ibid. 8. ²³ Isa. xxvii, 11.

²⁴ Matth. xxviii, 9.

malignus serpens; diabolus concidit; confusi sunt patroni diaboli; deleti sunt hostes; Judæi inconsolabiliter lugent; Pharisei audax facinus lamentantur; crux se mihi patronam exhibuit; sepulcrum virtutis meæ testimonium tulit; mors confiteatur se victam; immortalitatis jura subscripta sunt hominibus. In me renovata est humana natura; in me revixerunt mortui omnes; in me concretio regnat; in me coronata est imago mea. Sunt h. triduanæ meæ sepulturæ fructus; hæc sarta meæ adversus mortem victoriae; hi regales imperii mei margariti, quos expiscatus ex inferni profundo mei amantibus attuli. Idcirco igitur gaudete; choros agite; exultate; festum diem ac conventum agite: *Ite, meis discipulis annuntiate. Videte ut sim immemor injuriarum ac clemens! Eos appello fratres, qui me dereliquerunt sub passionis tempus. Novi quippe injuria affectus ferre longanimis: novi, ingrati animi ac improbi vitia sustinere; novi me amicorum meorum infirmitatibus præbere facilem; novi flentes peccatores misericordia prosequi ac recipere. Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt*²⁸. Nuntiate discipulis meis quæ vos vidistis mysteria. Estote magistrorum primæ magistræ. Discat Petrus qui me negavit, posse me etiam mulieres apostolas creare. Eant in Galilæam; videantque vile stagnum ex quo ad rationalium piscium piscationem eos piscatus sum. Videant stagnum illud, unde eos ad hominum mare bello lacessendum assumpsi. »

κῶν ἰχθύων ἀλιεῖαν ἤλυσσα. Ἰδῶσι τὴν λίμνην, ἀφ' ἧς αὐτοὺς ἐστράτευσα. »

XII. Hæc Dominus, mulieribus locutus est. Idem vero ipse, etiam nunc in piscina invisibiliter assistit fidelibus. Ipse recens baptizatos, ut amicos ac fratres amplexatur; atque ad eos, *Avete*. Ipse eorum corda ac animos lætitia gaudioque implet. Ipse sordidos gratiæ fluentis abluit. Ipse regeneratos Spiritus sancti unguento ungit. Ipse eorum et nutritius efficitur, et cibus. Suis ipse servis spiritale præbet congiarium. Universos pios ita affatur: « Accipite, comedite panem cœlestem: accipite mei lateris fontem, quem semper haurientes nunquam evacuetis. Esurientes, saturamini. Sitientes, inebriamini sobria ebrietate ac salutari. » Enimvero, o cœlorum Rex, qui in dextera sedes majestatis in excelsis; tu Dominus incorporearum Virtutum; qui D

λέλυται ὁ πονηρὸς ὄφις πεπάτηται ὁ διάβολος καταπέπτωκεν οἱ τοῦ διαβόλου συνήγοροι κατασχύνθησαν οἱ πολέμιοι κατηρέθησαν Ἰουδαῖοι πενθοῦσιν ἀπαραμύθητα Φαρισαῖοι θρηνοῦσι τὸ τὸλμημα ὁ σταυρὸς ὁ ἐμὸς ὄφθη συνήγορος ὁ τάφος τῆς ἐμῆς δυνάμεως μάρτυς ἐγένετο ὁ θάνατος τὴν ἦτταν ἐμολογεῖ ἡ ἀθανασία τοῖς ἀνθρώποις ὑπογράφεται ἐν ἐμοὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀνακεκαίνισται ἐν ἐμοὶ πάντες οἱ νεκρωθέντες ἀνέζησαν ἐν ἐμοὶ βασιλεύει τὸ φῶς ἐν ἐμοὶ ἡ ἐμὴ εἰκὼν ἐστεφανώται. Οὗτοι τῆς τριημέρου μου ταφῆς οἱ καρποὶ οὗτοι μου τῆς κατὰ τοῦ θανάτου νίκης στέφανοι οὗτοι τῆς ἐμῆς βασιλείας οἱ βασιλικοὶ μαργαρίται, οὓς ἐκ τοῦ βοθοῦ τοῦ ἄδου λαθῶν, ἐκόμισά μου τοῖς ἐρασταῖς. Ἐπὶ τούτοις οὖν χαίρετε χαρεῦετε ἀγαλλιᾶσθε πανηγυρίζετε ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς μαθηταῖς μου. Βλέπετε πῶς ἀμνησικακὸς εἰμι καὶ φιλόανθρωπος. Ἀδελφοὺς καλῶ τοὺς καταλιπόντας με παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ. Οἶδα γὰρ μακροθυμεῖν ὑβριζόμενος οἶδα φέρειν ἀγνωμονούμενος οἶδα ταῖς ἀσθενείαις τῶν ἐμῶν φίλων συμπεριφέρεσθαι οἶδα τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ θαυμάζοντας ἐλεεῖν καὶ προσεῖσθαι. Ἰπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ κεῖ με ὄψονται. Ἀπαγγείλατε τοῖς ἐμοῖς μαθηταῖς ἅπερ ὑμεῖς ἐθεάσασθε μυστήρια. Πρῶται γίνεσθε τῶν διδασκάλων διδάτκαλοι. Μαθέτω Πέτρος ὁ ἀρνησάμενός με, ὅτι δύναμαι καὶ γυναῖκας ἀποστολοὺς χειροτονεῖν. Ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἰδῶσι τὴν πενιχρὰν λίμνην, ἀφ' ἧς αὐτοὺς ἐπὶ τῶν λογικῶν αὐτοῦς [εἰς] τὴν τῶν ἀνθρώπων θάλασσαν με-

IB'. Ταῦτα πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κύριος ἐφθέγγετο. Αὐτὸς δὲ καὶ νῦν ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας τοῖς πιστεύουσιν ἀσράτως ἐφίσταται αὐτὸς περιπέυσσεται τοὺς νεοφωτιστοὺς ὡς φίλους καὶ ἀδελφοὺς καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς *Χαίρετε*. Αὐτὸς εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἐμπίπλησιν αὐτῶν τὰς καρδίας καὶ τὰς ψυχὰς. Αὐτὸς τοὺς ρυπῶντας ἀποπλύνει τοῖς τῆς χάριτος νάμασιν. Αὐτὸς τοὺς ἀναγεννωμένους χρεῖε τῷ μύρῳ τοῦ Πνεύματος. Αὐτὸς τροφὸς αὐτῶν γίνεται καὶ τροφή (14). Αὐτὸς παρέχει τοῖς οἰκείοις δούλοις τὸ πνευματικὸν σιτηρέσιον. Αὐτὸς λέγει πρὸς πάντας τοὺς εὐσεβεῖς: « Λάβετε, φάγετε τὸν οὐράνιον ἄρτον λάβετε τῆς ἐμῆς πλευρᾶς τὴν πηγὴν τὴν ἀντλουμένην ἀεὶ καὶ μὴ κενουμένην ποτέ. Οἱ πεινῶντες, κορέσθητε οἱ διψῶντες, μηθύσθητε μέθην σῶφρονά τε καὶ σωτήριον. » Ἄλλ', ὦ βασιλεῦ τῶν οὐρανῶν, ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς, ὁ τῶν ἀσωμάτων δυνάμειον Κύριος, ὁ τὴν κτίσιν ὡς θέλει ἡνιοχῶν, ὁ τὴν ἀνθρωπότητα χρηστότητι κυβερνῶν, ὁ τὴν ἡμέραν ταύτην καὶ τὴν πανήγυριν ἡμῶν ὠρησάμενος, ἐλέησον ἡμᾶς ὡς ἠλέησας τὴν πόρνην μὴ διώξης ἡμᾶς, εἰάν θαρρόησαντες τῇ σῇ φιλιανθρωπίᾳ,

²⁸ Matth. xxviii, 9.

(14) *Nutritius et cibus*. Egregie pro Eucharistia. Paucis cuncta docte perstringit, quæ circa bapti-

zandos et in baptismo, præcipua habet antiquus Ecclesiæ ritus, a Dionysio aliisque expositus. Id-

τολμήσωμεν χερσὶν ἁμαρτωλαῖς κρατῆσαι σου τὸ ἅγιον σῶμα. Καὶ ὡσπερ οὐκ ἀπεδίωξας ἐκείνην τὴν ἁμαρτωλὸν, τὴν πόρνην, ἀποτομένην τῶν ἀχράντων σου ποδῶν, ἀνάσχου καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀναξίων κρατούμενος, καὶ ὡς φιλόθρωπος περιποίησον πάντας ἡμᾶς καὶ ὡς φιλόθρωπος σαγγύουσον καὶ ἡμᾶς εἰς τὸν φόβον τὸν σόν. Ὡσπερ τὸν τρισμακάριον Παῦλον εἰς τὴν ἀποστολὴν, οὐρανόθεν ζωγράφησας, ἀπέστειλας, παρασκεύασον καὶ ἡμᾶς μετὰ καθαρῶ συνειδότος ἐπιτελεῖν τὴν ἡμέραν τῆς σῆς τριήμερου καὶ ζωοποιῶ ἀναστάσεως. Σὺ γὰρ εἶ μόνος Δεσπότης ἀγαθὸς καὶ φιλόθρωπος, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν· καὶ σοὶ πρέπει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναχράντῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῶ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MONITUM ^(a).

Dogmaticum de Christi baptismo sermonem, nomine Gregorii Antiocheni presbyteri (et deinde patriarchæ ab anno Christi 570, usque ad 593, sedente Romæ Gregorio PP. Magno) verissime inscriptum vidi his annis in vetusto codice Vat. Ottob. 85, Græceque edidi (Cl. A.A. t. X, p. 560), ut suo denique auctori præclarum scriptum vindicarem, quod alius codex ex Græcia in Angliam invecus Chrysostomo attribuerat, repugnante apprime cl. Montfauconio, cui fuit Chrysostomum edenti oblatus, neque tamen verum auctorem ullatenus divinante. Porro re nunc demum comperta, alius insuper mihi occurrit ejusdem Gregorii sermo, prædicti optimus et veracissimus testis, de eodem argumento, sed in Latina tantummodo veteri interpretatione. Scilicet Græci sermonis initio dicit Gregorius se præcedente die Dominico alium habuisse ad populum sermonem de Christi baptismate, quo opere peracto, illa æterni Patris verba audita cælitus fuerunt: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. » Verumtamen dicta illa parte sermonis, quæ erat de baptismo, horam concioni definitam vetuisse narrat, quominus longius progrediretur, ideoque de ambone, imperfecto quasi argumento, descendisse; sed nunc demum nova habita concione, ad rem propositam absolvendam accedere. Hinc ergo mihi exploratum fiebat, exstitisse priorem quoque illum Gregorii sermonem, quem cum in Græcis bibliothecæ Vaticanæ codicibus non reperissem, in Latinis nuper insperato nactus sum, nempe in Vat. codice homiliarum pervetusto litteris Langobardicis scripto, sub num. 4222, p. 92, b, cum præfixo titulo Sermo sancti Gregorii presbyteri Antiochiæ. Latini tamen interpretis nomen non apparet, quanquam leviter suspicor Anastasium esse Bibliothecarium, tum quia oratio humilis et injucunda illius calamum redolet, tum quia scriptis Græcis hujusce generis ad Latinam linguam transferendis multam dedisse operam Anastasium scimus. Certe qui Græcum Sophronium ab Anastasio translatum legerit apud nos Spicil. Rom. t. III, is interpretem haud minus rustice Græcizantem comperiet. Libenter ego tamen Latinum hunc sermonem ex codice descripsi; Græcum autem alterum merito subjungendum judicavi, cum interpretatione mea: nam quod olim dixi, exstare ejus veterem translationem in codicibus Vatt., paulo aliter esse comperi, nempe non hujus, sed prioris sermonis Latinum ibi latere interpretem, quem nunc luce donamus. In Gregorii Antiocheni patriarchæ mortuali anno conclusit historiam suam Evagrius. Denique sermonem illius in mulieres unguentiferas ad Christi tumulum edidit Combefisius in Auctario, t. I.

GREGORII PRESBYTERI ANTIOCHIÆ

SERMO

DE BAPTISMO DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI

Ex antiquo interprete.

I. Viri amatores Christi, dilectorum fratrum atque hospitalitatis vice (ita cod.), meam suscipite linguam, et hodie aures vestras, seu januas aperientes, in eas meum recondite sermonem. Unusquisque mentibus salubrem prædicationem reponite. Pro eo quod in Jordanem mersus est Salvator noster Christus, diligamus eum quantum nobis condescendit, epulemurque ei avidis animabus.

B Bona enim est in salutaribus negotiis aviditas. Et venite, omnes: a Galilæa in Judæam comitemur Christum; beatus enim est qui comitatur eum via vitæ. Venite mentis vestræ pedibus, et baptizandum Dominum videamus, qui baptismo non indiget, ut baptismi nobis gratiam condonet. Venite, concipiamus nostræ regenerationis imaginem depictam in illis laticibus: Tunc venit Jesus a Galilæa in Jor-

(a) Ang. Mai, *Bibl. nova Patrum*, tom. II, p. 555.